

אוצרות המועדים

ביאורים ועיונים בענייני
יום הכיפורים

פתח דבר

בעזה"ת.

בפרוס עלינו הימים הנוראים הבעל"ט, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', קונטרס 'אוצרות המועדים - יום הכיפורים', והוא אוצר בלום בעניני יום הכיפורים, מלוקט ממרחבי תורתו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם, ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים, וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמתת הדברים.

ויה"ר שיאזין השי"ת קול שוועת עמו, ויכתבו ויחתמו כלל בית ישראל לשנה טובה ומתוקה, ונזכה תיכף ומיד לחזות בביאת גואל צדק בגאולה האמתית והשלימה.

ימי הסליחות ה'תשע"ז
מכון אור החסידות

כמו בחינות נרנ"ח, שאפשר שיהיו בשבי"י... וכיון שבחינת היחידה ישנה בכאו"א מישראל, יכולה להיות אצלו התעוררות בחינת היחידה, ואז מתבטלים כל המנגדים כו'.

ולכן בתפילת נעילה - שהיא כנגד מדריגת היחידה - ענין התשובה הוא תמיד בשלימות, וכמ"ש אדמו"ר האמצעי שבשעת תפילת נעילה אפילו קל שבקלים שב בתשובה שלימה, כיון שמצד ענין היחידה כל בני ישראל הם בשוה.

וזהו גם מה שתפילה זו נקראת בשם "נעילה", מלשון נעילת שערים - שאז נועלים את כל השערים ואין מניחים לאף אחד להכנס פנימה, והיינו שאין נתינת מקום לשום מקטרגים ושום טענות ומענות, אלא הקב"ה וישראל סגורים לבדם ("דאָרטן איז פאַרשפּאַרט דער אויבערשטער מיט אידן"), בחינת יחיד עם בחינת יחידה, שהם תמיד מאוחדים.

ולאחרי תפילת נעילה, שענינה התעוררות היחידה שהיא בשלימות בכאו"א מישראל - מכריזים "לשנה הבאה בירושלים".

(ליל ב' דחג הפסח תשט"ז)

תוכן הניגון "אנעים זמירות"

[במשך השנים תשט"ז - תשכ"ד, ה' הסדר בבית מדרשו של רבינו זי"ע, שבלייל שמחת תורה, לאחרי ה'הקפות', ובסיום סעודת יום טוב שלאחרי, ה' רבינו שב לבית המדרש, ומחלק 'משקה' לאברכים ובחורים שקיבלו על עצמם להוסיף בלימוד התורה בכלל, ובלמוד פנימיות התורה במיוחד, ואז ה' גם מזכה את הציבור ומלמד אותם ניגון חדש. בשנת תשכ"ב, טרם שלימד את הניגון "אנעים זמירות", אמר:]

לניגון זה - יש סיפור.

הסדר הוא שמחרת יו"כ, שנקרא "בשם השם", מתפללים בהשכמה. ואירע בעיירה שכאשר באו מחרת יו"כ להתפלל, מצאו חסיד א' רוקד ע"י ה"עמוד" בניגון ותיבות של "שיר הכבוד". החסיד הנ"ל ה' כל כך שקוע ("אריינגעטאָן") בזה, שרקד כך כל הלילה, ושכח בכלל שצריכים להפסיק את הצום ("זיך אָפּפּאַסטן").

הביאור בזה:

ביו"כ דומים בני" למלאכים. וכאשר יוצאים מיו"כ ונכנסים בחזרה לימים ומצוות דחול - עושה הוא זאת, ובשמחה, כיון שזהו רצון הבורא. אבל ביחד עם זה, עמד בתנועה של געגועים למעמד דיו"כ וסימו - "שמע ישראל גו' ה' אחד", במצב ד"נפשי אליך תערוג". ובמה מתבטא ענין זה - "לדעת כל רז סודיך".

(שמחת תורה (לפנות בוקר) תשכ"ב)

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש Head Office
ת.ד. 2033 1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000 Brooklyn, NY 11213
03-738-3734 United States
Likras@likras.org (718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב שמואל אבצן

תוכן העניינים

ענינו של יום

מהות עבודת הקטורת לפני ולפנים..... ה

מהו תוכנה הפנימי של הקטורת העומדת במרכז עבודת היום הקדוש? / איך אפשר להתיר את האיסורים ולהפך "זדונות" ל"זכויות"? / מהי עבודת "יחידה" שבנפש? / ומדוע דווקא ביום הכיפורים מעכב ה"מעלה עשן" בקטורת? - ביאר נרחב במהות עניין הקטורת, היא עבודת התשובה של יום הכיפורים, אשר מתעוררת מעומק פנימיות הנשמה ופעולתה נשגבה עד בלי גבול

(עי"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 127 ואילך)

שואלין ודורשין

מדוע נקרא יום הכיפורים "יום שנתחייב בחמש תפלות"?..... יד

(עי"פ תורת מנחם חכ"ט עמ' 58 ואילך)

מדוע "יונה" הוא פסוק "אונאה"?..... טו

(עי"פ תורת מנחם חט"ו עמ' 73 ואילך)

איך יתכן שדווקא פאחרי יום כיפור צריך לשוב בתשובה?..... יז

(עי"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 11 ואילך)

לשוב בתשובה על כך שאין לו על מה לשוב בתשובה..... יט

(עי"פ תורת מנחם חכ"א עמ' 110 ואילך)

עיונים

כא

בגדר מצות וידוי

ייקשה בדעת הרמב"ם שאפשר לצאת ידי וידוי באמירת 'חטאתי' לבד, והרי בגמרא מבואר שאמירת 'חטאתי' היא וידוי על השגגות בלבד, ויתרן ע"פ ביאור רבינו הזקן, שמצות התשובה היא "עזיבת החטא בלבד"

(עי"פ לקוטי שיחות ח"ז עמ' 1 ואילך)

גדר התשובה ביום הכיפורים

יוכיח מלשון הרמב"ם שגדר התשובה דיוהכ"פ הוא גדר אחר מהתשובה בכל ימות השנה, ויבאר דביוה"כ חל חיוב אף במי שחטא וכבר שב, כיון שהחיוב תשובה אינו מצד מצב הגברא רק מצד הזמן

(עי"פ לקוטי שיחות חכ"ט עמ' 203 ואילך)

הוספה - שיחות קודש..... כה

עבודת יום הכיפורים

לקט דברות קודש אודות מהות עבודת יום הכיפורים, והלימוד מעבודתו של כהן גדול בבגדי לבן בקודש הקדשים

אוצרות המועדים

כט

וכיון שהקב"ה הוא למעלה ממדידה והגבלה, פועל הוא על איש ישראל למטה שנעשה מציאות חדשה.

(ו' תשרי תשכ"ז)

תוכן תפילת הכהן גדול: הטוב של היהודי צריך להתגלות

בנוגע ליוהכ"פ - מצינו שכאשר הכה"ג הי' יוצא מקדש הקדשים הי' מתפלל בהיכל תפילה קצרה, שתוכנה, שהקב"ה יתן לבנ"י השפעות בגשמיות.

ולכאורה, ביוהכ"פ, הזמן המוקדש ביותר, שבו הי' הכה"ג, האיש המקודש ביותר, נכנס לפני ולפנים, המקום המקודש ביותר - לא היו לו ענינים אחרים מלבד תפילה קצרה זו?!

אך הענין הוא, שהקב"ה צריך ליתן לבנ"י גשמיות, ואז יתגלו כחותיהם הרוחניים. כלומר: אצל כל יהודי ישנו טוב, אלא שצריך להתגלות. וכפי שרואים גם אצל יהודי שהוא רחוק ביותר, שכאשר מביט בתמונה של זקנו ונזכר אודותיו, אזי מתעורר בו, והיינו לפי שיש בו טוב, אלא שלפעמים הוא מתעלם.

והרי סיבת ההעלם - ע"פ רוב - היא מצד המיצר בגשמיות. ולכן, כשתתבטל מניעה זו, אזי יתגלה הטוב.

(ליל שמחת תורה תשי"ט)

"נעילה" - שאז נועלים את כל השערים, והקב"ה וישראל סגורים לברם

ענינו של יום הכיפורים הוא - עבודת התשובה. ההתחלה בזה - היא משקדש היום, ולכן אומרים וידוי מיד עם כניסת יום הכיפורים; אלא שכיון שאפשר שהתשובה לא היתה מספקת עדיין, תקנו וידוי גם בתפילות ערבית, שחרית, מוסף ומנחה. וכיון שאפשר שגם בתפילות אלו לא הספיקה עדיין התשובה - ישנו ענין התשובה גם בתפילת נעילה.

והביאור בזה: חמש התפילות שביום-הכיפורים הן כנגד חמש המדרגות שבנשמה - נפש רוח נשמה חי' יחידה. והרי האפשרות שהתשובה לא תהי' עדיין כדבעי - היא רק בד' התפילות שכנגד ד' מדרגות נרנ"ח, אבל בתפילת נעילה שכנגד יחידה - ענין התשובה הוא תמיד בשלימות, כיון שבחינת היחידה היא תמיד בשלימות, והיא קשורה באופן תמידי עם בחינת יחיד, ולעולם אינה בשבי' (דלא

ועבור משפחתו, אלא גם עבור כל ישראל (כל ישראל ערבים זה בזה), להמשיך שנה

טובה ומתוקה ברוחניות ובגשמיות.

(ז' תשרי תש"ד)

ענינו של יום

עיונים וביאורים במהות עבודת יום הכיפורים

מהות עבודת הקטורת לפני ולפנים

מהו תוכנה הפנימי של הקטורת העומדת במרכז עבודת היום הקדוש? / איך אפשר להתיר את האיסורים ולהפך "זדונות" ל"זכויות"? / מהי עבודת "יחידה" שבנפש? / ומדוע דווקא ביום הכיפורים מעכב ה"מעלה עשן" בקטורת? - ביאור נרחב במהות עניין הקטורת, היא עבודת התשובה של יום הכיפורים, אשר מתעוררת מעומק פנימיות הנשמה ופעולתה נשגבה עד בלי גבול

מעיקרי סדר העבודה של כהן גדול בעצם היום הקדוש והנורא, היא עבודת הקטרת הקטורת, שהיה נוטל הכהן הגדול מלוא חופניו קטורת דקה מן הדקה, מניחה במחתה, ומכניסה לפני ולפנים אל בין בדי הארון בקודש הקדשים.

והנה, סוד מהותה הפנימית של הקטורת נתבאר בזהר הקדוש! שהיא מעברת ומקנחת "זוהמא וטינופא דיצר הרע", וכן נתבאר בסה"ק? שסגולתה של הקטורת היא במקום החושך והקליפות והחטאים, שהיא מנקה ומתקנת אותם. וכאותה "חלבנה" מסממני הקטורת, שהיה ריחה רע, והיא מורה על פושעי ישראל¹, ועל ידי הקטרת הקטורת נהפכת להיות "ריח ניחוח לה"².

ומעתה יש לתמוה תמיהה גדולה, מה עניינה של הקטורת בין ענייני עבודת היום הקדוש?

הלא ביום הכיפורים נצבים כל בני ישראל זכים ונקיים לפני קונם, וביום קדוש זה השטן "לית ליה רשותא לאסטוני"³, מפני ש"בני ישראל . . נקיים הם מעוון ולא ישמע ה' לקטרוגו"⁴.

(1) זהר חדש שיר השירים עה"פ "משכני אחרין נרוצה" ד"ה "פתח ר' שמעון . . משכני".

(2) ראה ספר המאמרים תרנ"ז עמ' קסז ואילך (ד"ה "והוא כחתן" פט"ו).

(3) כריתות ו, ב. וראה פרש"י תשא ל, לד.

(4) יומא כ, א. ויקרא רבה פכ"א, ד.

(5) יפה תואר לויק"ר שם.

תוכן ענין הטבילה בערב יום הכיפורים - הקב"ה מטהר את ישראל!

בנוגע להמנהג לטבול בערב יום הכיפורים, מביא רבינו הזקן (שו"ע או"ח סתר"ו סי"ב בטעם הב), "שטעם טבילה זו הוא משום תשובה, כגר המתגייר", ולכן, "אפילו מי שטבל בערב ראש השנה, ולא ראה קרי אח"כ, צריך לחזור ולטבול בערב יום הכיפורים, משום תשובה".

כלומר: כל אחד מישראל, גם מי שהי' צדיק גמור בכל השנה כולה, צריך לטבול בערב יוה"כ"פ, ועי"ז נעשה אצלו עילוי שלא בערך - שנעשה מציאות חדשה, "כגר המתגייר".

ולכאורה אינו מובן: הרי במשך כל השנה כולה הי' צדיק גמור, וא"כ, מדוע צריך להיות מציאות חדשה?!

אך הענין הוא - שצדיק גמור "אינו מגיע" לבעל תשובה ("ווי קומט א צדיק צו א בעל תשובה"? ...) , שהרי מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו, והיינו, שלא זו בלבד שצדיק הוא למטה ממנו במדריגה, אלא שאין ביכלתו לעמוד שם; זהו ענין ש"א בערך!

וזהו כללות ענין התשובה, שעל ידה נעשה האדם מציאות חדשה - כמבואר בראשונים שזהו הטעם שמועילה התשובה לקנח כל הענינים, בה בשעה שעבר על רצון ה', ונעשה מורד במלכות [וענין זה הוא גם בעבירות קלות, כי, מצד הענין של קיום רצון המלך, בטלים החילוקים בין עבירות חמורות ביותר לדקדוק קל של דברי סופרים, שגם הוא ניתן למשה מסיני] - שזהו לפי שבטלה מציאותו הקודמת ונעשה מציאות חדשה ("אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים").

וכדי להיות מציאות חדשה - אין זה בכח האדם מצד עצמו, שאינו יכול לשנות את מציאותו ("איבערמאכן זיך אליין"), אלא בכחו של הקב"ה.

ונמצא, שהטבילה דערב יוה"כ"פ שהיא "משום תשובה, כגר המתגייר" אינה טבילה במקוה סתם, מצד כח האדם בלבד, אלא ענינה של טבילה זו הוא - כדברי הגמרא בסיום מסכת יום הכיפורים ופרק יום הכיפורים (שזהו שמו של הפרק האחרון לפי כל הגירסאות): "מקוה ישראל הוי' . . הקב"ה מטהר את ישראל",

ואם כן, מאחר ואין מקום ליצר הרע ולחטאים ביום הכיפורים, מדוע צריכים להקטרת הקטורת כחלק עיקרי כל כך מעבודת היום הקדוש, והלא ביום זה אין "זוהמא וטינופא דיצר הרע", ואין צריך לקטורת מיוחדת בכדי להעבירם?

ויש לבאר עניין עבודת התשובה דיום הכיפורים, וההפרש בינה לבין עבודת התשובה במשך השנה כולה, וממילא יתברר אשר לא זו בלבד שאין הקטורת ביום הכיפורים למותר, אלא אדרבא – פעולתה היא משובחת ונעלית הרבה יותר מבכל ימות השנה, וראוי לה להיות קמה וגם ניצבה בין העבודות העיקריות והנשגבות שביום הקדוש.

מהות השינוי באדם השב בתשובה מאהבה, ובוזה השב מיראה

אמרו חז"ל ביומא⁶ שפעולת התשובה על החטא תלויה באיכותה של התשובה, אם שב "מיראה" – אזי "זדונות נעשות לו כשגגות", ואם שב "מאהבה" – "זדונות נעשות לו כזכיות". ושני מיני תשובות אלו, מקבילים הם לדרגות התשובה שבמשך ימות השנה ותשובה דיום הכיפורים: התשובה שבכל ימות השנה היא בכללות תשובה מיראה, וביום הכיפורים הוא זמנה של עבודת התשובה מאהבה.

ותחילה יש לבאר עניינן של שתי תשובות אלו, ומדוע תשובה מיראה פועלת על הזדונות שיעשו רק כשגגות, ותשובה מאהבה בכחה להפוך את הזדונות לזכיות.

דהנה, תשובה מיראה עניינה הוא שהאדם שב אל בוראו לא מחמת שמרגיש רצון ותשוקה להתקרב אליו ולהטיב דרכיו, אלא אפשר שבלבבו נשאר בסורו ובמשוגתו, ומכל מקום ירא הוא ומפחד מפני מלך מלכי המלכים, ועל כן עוזב חטאיו ושב בתשובה.

לעומתו, יש מי שעבד עבודתו והתבונן בדברים המעוררים את האהבה, עד שמרגיש בלבבו אהבה גדולה אל השי"ת, ומחמתה הוא כוסף להתדבק בו ית' ולהתקרב אליו, ועל כן שב הוא אל קונו – והיא תשובה מאהבה.

והנה, כאשר נתבונן ונחקור בשינוי הנעשה בעת התשובה באדם השב, נמצא אשר השב מאהבה נשתנתה מציאותו לגמרי ונעשה מציאות חדשה, ולעומתו השב מיראה נותר במציאות הקודמת, אלא שמשנתנו פעולותיו:

בתשובה מיראה, האדם שייך עדיין לענייני רע וחטאים, ולמרות שייכותו בעצם לענייני רע, עבד עבודתו ונתעורר ביראה מפני מלך מלכי המלכים, ולפיכך הרי הוא כופה את עצמו שלא לילך בפועל אחר שרירות לבו, אלא לשוב אל ה' לעבדו ולשמור מצוותיו, וכל זה מחמת אימת אדון עולם המוטל עליו. ונמצא דהשב מיראה, עוסק תמיד בשלילת והעברת ענייני הרע שמתאוה אליהם בלבבו, שמפני אימת האדון המוטלת עליו,

בגדי זהב ובגדי לבן בעבודת האדם

וזהו ענינם של עשרת ימי תשובה, שמתחילים בשופר דר"ה, ומסתיימים בעבודת כהן גדול ביוהכ"פ:

בתחילת עשי"ת לוקחים שופר ותוקעים בו. השופר הוא קרן בהמה, וגם הקולות שתוקעים בו אינם תנועות מוזיקליות, אלא קולות פשוטים, תקיעה שברים ותרועה. כאשר יהודי נעמד לפני הקב"ה – אין "חכמות". הקשר שלו עם הקב"ה הוא ע"י צעקה לבבית פשוטה ("א פשוטין הארציקן אויסגעשריי"), הוא צועק מעומק לבבו, פנימיות הלב, שהוא בנו של הקב"ה והקב"ה הוא אביו, ומבקש שאביו יתן לו שנה טובה ומתוקה.

וסיום עשרת ימי תשובה הוא – עבודת כהן גדול בשני חלקים האמורים, כלומר, שיודע ומחליט לעבוד את הקב"ה הן בבגדי זהב והן בבגדי לבן.

בנוגע לדברים שהם מחוץ לקדשי הקדשים, יודע הוא, שכיון שהקב"ה נתן לו כסף ונשמה יהודית, אסור לו להתכסות ("באֵאלטן זיך") בבגדי לבן, בגדים טהורים ונקיים, שכל דבר שעליהם נחשב לכתם, כך שכאשר פונים אליו אודות כסף, יאמר שילכו למישהו אחר, כיון שהוא קדוש וטהור. הוא יודע שבבית המקדש, הישיבה, בית הכנסת ובית המדרש, זקוקים לזהב – ועליו לתת זהב.

אבל כשמגיע לקדשי קדשים, אזי הוא שוה עם כולם. הוא לא מתהלך בבגדי זהב אלא בבגדי לבן, בגדים לבנים טהורים,

טהורים מגשמיות וחומריות. הוא יודע שבקדשי קדשים לא נמצא שום דבר, אפילו לחם הפנים, שהוא לחם קדוש, גם לא ה' בקדשי קדשים, אלא רק הקב"ה, התורה – הארון והלוחות – והכהן גדול.

וזהו המוסר השכל עבור כל יהודי:

התחלת החיים, התחלת העבודה והתחלת השנה, צריכה להיות בצעקה פשוטה להקב"ה – למעלה מהשכל; ואח"כ צריך הוא בעצמו לעשות את העבודות בבית המקדש, שהוא שלם גם עכשיו, הן בבגדי זהב והן בבגדי לבן.

וכאשר יעשה כן – אזי יהיו אצלו הגשמיות והרוחניות ביחד, כפי שהי' הסדר אצל הכהן גדול, שלא לבש תחילה בגדי זהב ואח"כ בגדי לבן, אלא ה' מחליפם; תחילה בגדי זהב, אח"כ בגדי לבן, ואח"כ שוב בגדי זהב ואח"כ עוד פעם בגדי לבן, ושוב בגדי זהב, כי, אצל יהודי גשמיות ורוחניות אינן נפרדות.

כשם שהכהן גדול, לאחר כל עבודתו בבגדי זהב ובגדי לבן, ה' מתפלל תפילה קצרה, ובמלים ספורות אלה ה' פועל ("פלעגט ער אויסבעטן") שנה טובה עבורו, עבור שבטו, ועבור כל ישראל שבכל העולם, גם בגשמיות – כך גם כל יהודי, כאשר עובד את עבודתו בקדשי קדשים שבנפשו פנימה, הנה במילים ספורות וברגעים ספורים ממשיך אושר על כל הימים של כל השנה.

וכשם שתפילת כהן גדול היתה בשביל כל ישראל, כך גם תפילתו של כל יהודי ביוהכ"פ, בהיותו בבגדי לבן, בלב טהור וכוונה טובה – פועלת לא רק בשביל עצמו

העבודה בבית המקדש שבתוך כל יהודי

חורבן בית המקדש הי' רק בית המקדש הגשמי, היינו, באבנים, זהב וכסף; אבל בית המקדש הרוחני שנמצא בתוך כל יהודי פנימה, בית המקדש שנמצא בנשמתו של כל יהודי, הרי הוא נשאר תמיד בשלימותו. אפילו יהודי אינו יכול להחריבו ח"ו, ומכל-שכן שגוי אינו יכול להחריבו.

- וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר: רק גופותינו ניתנו בגלות ובשעבוד מלכות, אבל נשמותינו לא נמסרו לגלות ושעבוד מלכות.

בבית המקדש הרוחני זה שנמצא אצל כל יהודי, ישנם גם החילוקים דזמני השנה. ובבוא יוהכ"פ, צריך כל יהודי, שהוא ה"כהן גדול" בבית המקדש ש"ו, לעשות כל העבודות, מבלי לסמוך על משהו אחר. ובעבודה שצריך לעשות - יש שני סוגים: עבודות בקדשי קדשים בבגדי לבן, ושאר העבודות בבגדי זהב.

הטעם שהכהנים בעבודתם הוצרכו ללבוש בגדים שהם "לכבוד ולתפארת" [וכנ"ל, שביוהכ"פ הוצרכה להיות העבודה בבגדי זהב, מלבד בקדשי קדשים] - כותב הרמב"ם (מו"ח ח"ג פמ"ה), שזהו לפי שבקדושה צריכים להשתמש בדברים היפים והטובים ביותר, וכיון שזהב תופס מקום חשוב ועושה רושם על האדם, לכן צריכה להיות העבודה בבית המקדש, בפרט ביוהכ"פ, בבגדי זהב.

ועפ"ז אינו מובן, למה דוקא בקדשי

קדשים היתה העבודה בבגדי לבן? הלא קדשי קדשים הוא מקודש עוד יותר, ובודאי שהעבודה שם היתה צריכה להיות בבגדי זהב?

והענין בזה: כל אחד צריך לעבוד את השי"ת לפי כ"ה הכחות ש"ו.

כאשר באים לגביר עבור צדקה, אינו יכול לטעון שיצא ידי חובתו בתורה, תפילה, לימוד החסידות ולימוד הגולה; עליו לידע שבבית המקדש הוצרכו להיות בגדי זהב.

לאידך גיסא, צריכים לזכור שאי אפשר לצאת ידי חובה רק ע"י החזקת הישיבות וכיו"ב - בגדי זהב - אלא צריכים גם בגדי לבן, בגדים טהורים ונקיים, ענינים רוחניים שהם טהורים ומופשטים מגשמיות וחומריות.

וכל אחד מהם צריך להיות מתאים למקומו: בעבודות שהם מחוץ לקדשי קדשים - צריכים בגדי זהב, להשתמש עם בגדי זהב עבור עניני בית המקדש,

- כדאיתא במדרש: לא הי' ראוי זהב להשתמש בו ולא נברא אלא בשביל בית המקדש. עיקר בריאת הזהב היתה בשביל בית המקדש,

ומצד זה ישנו זהב גם בכל העולם. והרי כל יהודי מבין שאין צריכים לעשות העיקר לטפל והטפל לעיקר. -

אבל כאשר מדובר אודות קדשי קדשים, הקדשי קדשים שבנשמתו של כל יהודי - שם אין להכניס זהב. ה"גביר" - בשוה עם כולם. העבודות בקדשי קדשים צריכים לעשותן בבגדי לבן.

הרי הוא שולל אותם ועוסק בהעברתם.

אך זה ששב מאהבה, הלא סיבת שובו אל ה' היא מחמת שאוהבו ורוצה להתדבק בו, וממילא אין הוא עוסק בשלילת עניינים של רע, אלא עיקר עבודתו היא שהולך ומתדבק ומתקרב אל ה' ברצון ובשמחה ובעונג, וממילא לא זו בלבד שאין לו עוד שייכות אל מציאותו הקודמת שהיה רחוק מאור פני ה', אלא עוד זאת, שנעשה למציאות חדשה של אדם הדבוק בו ית'.

ונמצאת נקודת ההפרש בין השב מיראה לשב מאהבה: השב מיראה עבודתו תמיד פ"ב וְהַעֲבִיר הָרַע שְׁעֵדֵיךְ נִמְצָא אֲצִלּוֹ, ואילו השב מאהבה נעשה מציאות חדשה, ועוסק בתנועה חיובית של התקרבות אליו ית'.

"זדונות כשגגות" - כי לא נהפך למציאות חדשה

וכשם שנתבדלו השב מאהבה והשב מיראה, שזה נעשה מציאות חדשה וזה רק כופה את הרע שבמציאותו הראשונית, כן הוא גם כאשר מקבל השי"ת תשובתם, שדין אחר יש להם לשב מיראה ולשב מאהבה כדת מה יעשה בזדונותיהם שעליהם הם שבים, ובהתאם לאופן עבודתם:

אצל השב מיראה, אין הזדונות נהפכים לזכיות אלא רק לשגגות, דמכיון שעבודתו היא בביטול והעברת הרע, כן גם פעולת עבודתו היא לשלול ולהעביר הרע, שהזדונות לא ייחשבו עוד כזדונות, ואין מענישים אותו עליהם - "אין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין"⁷. אך מכיון שלא פעל בעבודתו שיהפך למציאות חדשה, הנה אין הרע שעל ידי הזדונות נעלם והולך לו, אלא עדיין נשאר רושם מחטאיו, והרע נשאר במציאות, רק שנחשבים הזדונות כשגגות.

אבל בתשובה מאהבה, הנה כשם שהשב עצמו נהפך למציאות חדשה של אדם הקרוב אל הבורא ית"ש, כמו כן הוא גם באשר לזדונותיו, שנהפכים למציאות חדשה של זכיות, בכחינת "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה"⁸.

ושני מיני תשובות אלו כל אחד הוא בזמן הראוי לו, דתשובה מיראה היא עבודת התשובה במשך ימות השנה כולה, ויום הכיפורים הוא שעתה של תשובה מאהבה. וממילא בתשובה של כל ימות השנה "זדונות נעשות לו כשגגות", וכיום הכיפורים, כתוצאה מתשובה מאהבה, אז "זדונות נעשות לו כזכיות".

(7) אגרת התשובה (לאדמו"ר הזקן נ"ע) פ"ב.

(8) תצא כג, ו.

“אחת בשנה” – “יחידה ליחדך”

והנה, נוסף על מה שנתבאר למעלה כמעלת תשובת יום הכיפורים שהיא תשובה מאהבה המהפכת זדונות לזכויות, הרי באמת גדלה מעלת תשובת יום הכיפורים לאין שיעור:

בכללות עניין תשובה מאהבה יש כמה דרגות, זו למעלה מזו, וביום קדוש זה הוא זמנה של תשובה הבאה מחמת אהבה שבבחינת “בכל מאודך”, כפי שאומרים בקריאת שמע “ואהבת את ה' אלקיך... בכל מאודך”.

ומהות? עניין האהבה ד”בכל מאודך” היא אהבה שאין לה גבול ומידה, ד”מאוד” פירושו בלי גבול, והיינו שהאדם אוהב את השי”ת באהבה רבה מאוד למעלה ממדידה והגבלה. שברך הרגיל מגיעה האהבה מהתבוננות שכלית המולידה בלב את המידה המתאמת להתבוננות, אבל אהבה ד”בכל מאודך” היא אהבה שלמעלה מטעם ודעת, המעוררת באדם תשוקה וכוסף עצומים שאין להם סיבה שכלית ואין להם הגבלה, וגם אין לב האדם יכול להכיל אהבה כזו שאין לה סוף, שהאדם משתוקק אך ורק לדבקה בו ית’ למעלה מן השכל והדעת.

ואהבה זו מתעוררת אצל בני ישראל ביום הכיפורים:

דהנה חמישה שמות נקראו לה לנשמה: “נפש”, “רוח”, “נשמה”, “חיה” ו”יחידה”¹⁰, והן חמש דרגות בנשמת האדם זו למעלה מזו. ובחינת ה”יחידה” שבנפש היא מה שנתבאר בכתבי האריז”ל¹¹ ש”יש ניצוץ קטן מאוד שהוא בחינת אלקות... וזה הניצוץ מתלבש בכח ניצוץ אחד נברא... הנקרא יחידה כו”... והיינו, שאצל כל אחד ואחד מישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו בקיום התורה והמצוות, יש בו “ניצוץ” של קדושה הדבוק תמיד בשרשו ומקורו בהשי”ת, ועומד תמיד ברצון ותשוקה לדבוק בו¹².

ו”ניצוץ” זה נקרא בשם “יחידה” כי עבודתו היא באופן של “יחידה ליחדך” – שהוא קשור תמיד ל”יחידו של עולם”, ובחינה זו נמצאת אצל כל אחד מישראל, אפילו אצל “קל שבקלים”, ואין דבר בעולם שיוכל לבטל התקשרות בחינה זו דהנשמה בקב”ה.

והנה, יום הכיפורים נקרא בכתוב בשם “אחת בשנה”¹³, ותיבת “אחת” יש בה את ביטוי עניינו של יום:

הוספה

לקט מתוך דברות קודש

בעניני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי”ת

דברים אלו לא הוגהו על ידי רבינו, ובאו כאן כמעט ללא

עריכה, באופן שנאמר, מלבד שינויים קלים להקל על הקורא

עבודת יום הכיפורים

בנוגע לדברים שהם מחוץ לקדשי הקדשים, יודע הוא, שכיון שהקב”ה נתן לו כסף ונשמה יהודית, אסור לו להתכסות בבגדי לבן, בגדים שהורים ונקיים, כך שכאשר פונים אליו אודות כסף, יאמר שילכו למישהו אחר, כיון שהוא קדוש וטהור, אלא אם בבית הכנסת, הישיבה וכיו”ב, זקוקים לזהב – עליו לתת זהב. אבל כשמגיע לקדשי קדשים, אזי הוא שוה עם כולם. הוא לא מתהלך בבגדי זהב אלא בבגדים לבנים, טהורים מגשמיות וחומריות. הוא יודע ששם לא נמצא שום דבר, אלא רק הקב”ה, התורה והכהן גדול

גדול, כי, במשך כל השנה כולה נעשתה העבודה גם על ידי כהנים אחרים, משא”כ ביוהכ”פ הוצרך הכהן גדול בעצמו לעשות את כל העבודות.

ובעבודת הכהן גדול ביוהכ”פ גופא – שני סוגים: חלק מהעבודה עשה בבגדי זהב (בבגדים אלו היו עוד מינים מלבד זהב, אלא שנקראים בגדי זהב על שם הזהב שבהם), וחלק מהעבודה – בבגדי לבן, פשתן טהור.

בבית המקדש היו שלשה חלקים: העזרה, ההיכל (או אוהל מועד), וקדשי קדשים. העבודות בעזרה ובהיכל – הי’ הכהן גדול עושה בבגדי זהב, והעבודות בקדשי קדשים – הי’ עושה בבגדי לבן.

עומדים אנו ימים אחדים קודם יום הכיפורים, בזמן שנקרא “עשרת ימי תשובה”.

בהחשבון ד”עשרת ימי תשובה” נכללים גם שני ימי ראש השנה ויום הכיפורים – שהרי הימים שבין ר”ה ליוהכ”פ אינם אלא שבעה ימים, ומזה מובן ש”עשרת ימי תשובה” כוללים גם ר”ה ויוהכ”פ.

מכיון שכל עשרת הימים נקראים בשם אחד – “עשרת ימי תשובה” – מוכח שימים אלו מהווים מציאות אחת, שראשיתה ר”ה, וסופה יוהכ”פ.

ומזה מובן, שמהרגע הראשון דר”ה מתחילה כבר ההכנה ליוהכ”פ.

מצות היום דר”ה היא – תקיעת שופר. והנקודה של יוהכ”פ היא – עבודת הכהן

(9) ראה לקוטי תורה סוכות פא, א ואילך. שלח מב, ג.

(10) בראשית רבה פי”ד, ט.

(11) עץ חיים שער דרושי אבי”ע פ”א. הובא ונתבאר בלקוטי תורה ראה כז, א. ועוד.

(12) ראה תניא פי”ח-ט שנתבאר ענין זה בארוכה.

(13) ס”פ תצוה. אחרי טז, לר.

ביוה"כ המחייב את התשובה אינו החטאים דהגברא, כ"א שהזמן הוא המחייב, וכל' הרמב"ם יוה"כ הוא זמן תשובה. . ולפיכך חייבים הכל לעשות תשובה". ולפ"ז גם מי שכבר שב מחטאיו ה"ה מחוייב בתשובה ובוידוי. ומכיון שגם החפצא דהעבירות שכבר שב עליהן עדיין קיים כי "חטאתי נגדי תמיד", לכן ה"ה מחוייב להתודות גם עליהן ביום זה.

אך לפנה"ל מבואר הוא. דבזה הגדיר חיוב תשובה ביו"כ, דאינו תלוי במעשה הגברא וחטאיו, אלא שיו"כ הוא "זמן תשובה". וממילא מחוייבים ה"ה לעשות תשובה. ומכיון ש"אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, כ) נמצא דהכל חייבים בתשובה. כי גם אלו שכבר שבו מחטאיהם, מכיון ש"חטאתי נגדי תמיד" ה"ה מחוייבים בתשובה ביוה"כ, כנ"ל.

ובאמת כבר כתב זה הרמב"ם בכותבו "יום הכפורים הוא זמן תשובה כ"ה ליחיד ולרבים. . לפיכך חייבים ה"ה לעשות תשובה", דלפום ריהטא תמוה, הרי חיוב

ד"אחת" היא היחידה שבנפש, וכפי שמצינו בתוס'¹⁴ בנוגע לביטוי "עד אחת" – "עד הנפש שנקראת יחידה".

וזהו עניינו של יום הכיפורים, "אחת בשנה", שבו מתגלית ה"אחת" – היחידה שבנפש אצל כל אחד ואחד מישראל, שהיא נמצאת תמיד בתשוקה ודביקות לדבוק בקונה – "חבוקה ודבוקה כן יחידה ליחדך"¹⁵, ואזי מתעורר הוא באהבה עזה עד אין קץ בפנימיות לבו, וחפץ ומשתוקק לעלות ולהתדבק בו ית'.

ונמצא שלא זו בלבד שתשובה דיום הכיפורים היא תשובה מאהבה, אלא יתר על כן היא תשובה מאהבה רבה ד"בכל מאודך", ומעתה יש לבאר בעומק יותר את מה שביום הכיפורים "נעשות לו זדונות כזכיות", שבעת תשובת יום הכיפורים מתקשר היהודי בהשי"ת בדרגא נעלית ביותר, מקום אשר שם יכולות גם הזדונות להפך כזכיות, וכפי שיתבאר לקמן.

השב מאהבה רבה גואל גם את הניצוצות ה"אסורים"

ותחילה¹⁶ יש להעמיק במשמעות הדבר מה ש"זדונות נעשות לו כזכיות", מהו אותו "זדון" שמתהפך להיות ל"זכות".

דהנה, ידוע מה שנתבאר בסה"ק'¹⁷ שבכל נברא ונברא יש בפנימיותו אור אלקי המהווה ומחיה אותו, ומבלעדי "ניצוץ" קדושה זה אין לו קיום כלל. ו"ניצוץ" זה נמצא גם בדברים גשמיים נחותים, ואפילו בדברים הטמאים ושפלים ממש שהם היפך רצון העליון, הרי גם בהם יש אור וחיות אלקי באופן נעלם.

אלא, שכאשר נמצא הניצוץ האלקי בדברים הטמאים, הנה ניצוץ זה הוא בבחינת גלות מרה, כי האור האלקי הוא מאוחד עם הדבר שאותו הוא מהווה, ואם מהווה דבר טמא הרי הוא יורד לגלות, ו"נתרחק ונחשך כל כך עד שהוא כמו רע".

וגורלו של ניצוץ הקדושה פעמים שהוא תלוי בידי האדם העוסק באותו דבר גשמי שהוא בתוכו. שיש דברים שהם קדושים ממש והאור האלקי שבהם הוא בגלוי, ולעומת זאת יש דברים אסורים כערלה וכלאי הכרם וכיוצא שהחיות האלקית שבהם היא "אסורה" וקשורה בידי הקליפות ואי אפשר "להעלותה" משם.

אך רוב ענייני העולם הגשמיים המה ענייני חולין שאינם קדושים ואינם טמאים, והאדם הוא זה הקובע גורל ניצוץ הקדושה שבהם. שאם מנצל את אותו הדבר לקדושה,

(14) ד"ה "עד אחת" – מנחות יח, א.

(15) ראה עטרת ראש שער יום הכיפורים פ"ב ואילך.

(16) בהבא לקמן, ראה תניא פרקים וז. לקוטי שיחות ח"ז עמ' 22 ואילך. וש"נ.

(17) ראה בארוכה בהמשך "בשעה שהקדימו – תער"ב" ח"ב פשע"ד.

וכמו "האוכל בשרא שמינא דתורא ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לה' ולתורתו", הרי החיות שבבשר וביין "נכללת ועולה בבחינת ומדרגת הקדושה". ואם ח"ו מנצל את ענייני העולם "למלאות תאוות גופו ונפשו הבהמית", הרי יורד הניצוץ שבדבר הגשמי לטומאה רח"ל¹⁸.

אמנם, גם כאשר הוריד האדם את ניצוץ הקדושה לטומאה, עדיין יכול הוא לעמוד ולהעלות את ניצוצות הקדושה למקורם, וזאת כאשר ישוב בתשובה, שאזי ישובו יחד עמו כל הניצוצות שהוריד אל כחות הטומאה.

אך כל האמור הוא רק בדברים המותרים, שמלכתחילה ניצוץ הקדושה שבהם הוא "מותר" ומשחרר ואינו שבוי בידי הטומאה, שעל כן יכול לשוב אל הקדושה יחד עם האדם השב. אבל הניצוצות שבדברים האסורים הם "אסורים" וקשורים שם לעולם, ואינם יכולים להתעלות לקדושה, שהרי אסרה תורה להשתמש בעניינים טמאים ואסורים, וממילא אין אפשרות להעלותם לקדושה, גם כאשר החוטא שב בתשובה, והם "אסורים" בשביה שם.

ועל זאת אמרו חז"ל שהשב מאהבה "זדונות נעשות לו כזכיות", שכאשר תשובתו של האדם היא מאהבה, ובפרט מאהבה עצומה שבבחינת "בכל מאודך", הנה באופן יוצא מן הכלל זוכה הוא לגאול ולהעלות גם את ניצוצות הקדושה שהיו שבויים ואסורים עד עת קץ בידי הקליפות וסטרטא אחרא.

ודבר זה צריך הוא לביאור: אם קבע הקב"ה בתורתו הקדושה שיהיו ניצוצות אלו אסורים ושבויים עד ביאת המשיח בידי הקליפות, ואין שום אפשרות והיתר להעלותם משם, ואפילו על ידי תשובה נכונה, אם כן במה גדול כחה של תשובה מאהבה רבה שביכלתה להעלות גם את הניצוצות ה"אסורים" ושבויים?

מ"זדונות" ל"זכיות" – בכח הבורא ית"ש בעצמותו

וביאור עניין זה נעוץ הוא בגודל מעלת תשובה מאהבה, שמגעת היא אצל הבורא ית"ש בדרגא כזו, שבה טרם נתעורר כביכול רצונו במצוות עשה ולא תעשה:

דהנה, אמרו חז"ל¹⁹ אשר מצד הבורא ית"ש בעצמו אין מעלה במצוות וחסרון בעבירות, שעל כן בתחילת בריאת העולם הרי "איני יודע באיזה מהם חפץ", אם ב"מעשיהן של צדיקים" או ב"מעשיהן של רשעים", אלא שבחר הקב"ה והחליט אשר "במעשיהן של צדיקים חפץ, ואינו חפץ במעשיהן של רשעים". אבל כל זה הוא רק

(18) תניא פ"ז.

(19) בראשית רבה סוף פ"ב.

גדר התשובה ביום הכיפורים

יוכיח מלשון הרמב"ם שגדר התשובה דיוהכ"פ הוא גדר אחר מהתשובה בכל ימות השנה, ויבאר דביוה"כ חל חיוב אף במי שחטא וכבר שב, כיון שהחיוב תשובה אינו מצד מצב הגברא רק מצד הזמן

ישנה תוספת על חלות החיוב דכל השנה, ויש ממנה נפקתא לדינא:

דהנה כתב הרמב"ם בהלכה שלאח"ז "עבירות שהתודה עליהם ביוה"כ זה חוזר ומתודה עליהן ביוה"כ אחר אע"פ שהוא עומד בתשובתו שנאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד".

ולכאן צ"ע, דממ"נ, אם מחוייב לשוב ולהתוודות עוה"פ על חטאו מצד "וחטאתי נגדי תמיד" אמאי מחוייב בזה רק ביוה"כ, הרי עדיין לא גמר תשובתו, וכל הזמן ה"ה מחוייב בזה. ואם חיוב התשובה הוא רק פעם אחת, ויצא י"ח תשובה, אמאי מחוייב ביוה"כ להתוודות עוה"פ.

וי"ל בזה, דמצד החיוב "שישוב החוטא מחטאו" הרי כבר יצא י"ח תשובה כמה ששב מחטאו פעם אחת, ושוב אינו מחוייב לחזור ולהתוודות עוה"פ, דאף ש"חטאתי נגדי תמיד", אך מחובת תשובה כבר יצא, דחיוב תשובה הוא רק פעם אחת – וכבר א"א להגדיר אדם זה בשם "חוטא" שיחול עליו חיוב תשובה (כנ"ל דחלות החיוב בכל השנה תלוי במצב הגברא).

אך זהו כל השנה, שהמחייב את התשובה הוא מעשה הגברא. משא"כ

ברמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז: "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל. לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכפורים".

וצ"ע, דהרי מצות התשובה היא כלשון הרמב"ם (בכותרת להל' תשובה) "שישוב החוטא מחטאו", היינו שחיוב מצוה זו חל על כל אדם שהוא חוטא, היינו דחלות חיוב התשובה הוא מיד כשעבר את העבירה, דמיד ה"ה מחוייב בתשובה. וא"כ תמוה, מהו שכתב דיום הכיפורים הוא "זמן תשובה" דמשמע שאז ישנו חלות חיוב דתשובה – הא ממ"נ, מי שחטא כבר חל עליו חיוב המצוה מיד כשחטא, ומי שלא חטא על מה יעשה תשובה ביוה"כ.

ונראה לומר, דחלות חיוב התשובה ביוה"כ שונה הוא מחלות החיוב דכל השנה. דבכל השנה חלות החיוב הוא מצד מצב הגברא (מעשה החטא) – דהיותו "חוטא" הוא המחייב את התשובה. משא"כ ביו"כ הזמן הוא המחייב את התשובה, דביום זה מחוייב האדם לעשות תשובה.

ובחלות החיוב שמצד הזמן דיוה"כ

והא דמנו הראשונים בתשובה (שערי תשובה שם ועוד) גם חרטה והתמרמרות על העבר ובקשת כפרה על מה שעשה, דמשמע שגם מי שעזב החטא מכאן ולהבא לא נשלמה תשובתו אם לא התמרמר והתחרט על מה שעשה בעבר – יש לפרש בזה דגדר המצוה עצמה הוא רק מה שעזב החטא מכאן ואילך, אלא שהמבוקש מתוכן המצוה הוא שתתקבל תשובתו אצל השי"ת ויתכפרו גם עונותיו שבעבר, אבל אי"ז פרט לעיכובא במעשה מצות התשובה. דאפי' בלי כפרת העונות כבר יצא י"ח תשובה בעזיבת החטא בלבד.

וי"ף מעין דוגמא לדבר ממצות התפילה. דאף שענינה ותוכנה בקשת צרכיו (רמב"ם ריש הל' תפילה) וא"כ המבוקש מתוכן המצוה הוא שתתמלא בקשתו – הרי גם מי שעליו נאמר (ישעי' א, טו. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ז) "גם כי תרבו תפלה אינני שומע" – מקיים הוא בתפילתו מצות התפילה. ונמצא דאין מילוי הבקשה מעצם מצות התפילה, דהמצוה היא רק לבקש ולהתחנן, ומילוי הבקשה אינו חלק מהמצוה.

ועד"ז הוא במצות התשובה, דאף שהמבוקש ותכלית התשובה הוא כפרת העונות אך אין זה מעצם מצות התשובה, דתשובה היא עזיבת החטא בלבד.

ונמצא דבעזיבת החטא בלבד ה"ה

יוצא י"ח תשובה, והא דצריך גם חרטה על העבר ולכמה דיעות גם בקשת כפרה וכיו"ב הוא רק כדי שיתקיים המבוקש והתכלית דתשובה שהוא כפרת העונות.

והנה כבר נת' במ"א (לקוטי שיחות חל"ח עמ' 18 ואילך) דכל ענין הוידוי הוא לבטאות את התשובה והרגש בלב – כדיבור בפיו (עיי"ש בארוכה).

ועפ"ז י"ל שגם בוידוי ישנם שני ענינים, ע"ד ב' ענינים הנ"ל – עיקר הוידוי ופרטים הבאים כדי שיתקיים המבוקש דהוידוי, דבעיקר ענין הוידוי ה"ה יוצא באמירת "חטאתי" לבד. דהרי בזה שמכיר ויודע שהדבר שעשה הוא "חטא" ועון לגבי הקב"ה ונגד רצונו, הנה אף שאינו מכיר בגודל חומרת החטא מצידו כמה שעשהו בעבר, שמרד ופשע והזיד וכיו"ב, מ"מ מזה עצמו שמכיר שדבר זה הוא חטא לפני המקום והיפך רצונו, הרי ודאי שלא יעשהו עוד, וקבלה על להבא לעזוב החטא כבר יש כאן, נמצא דכבר קיים עצם מצות התשובה באמירת "חטאתי".

אך כדי שיתקיים מבוקש ותכלית התשובה, הנה לזה לא די בקבלה על להבא ובעזיבת החטא, כ"א צריך גם חרטה על העבר, שירגיש גודל אשמתו וחטאו לפני המקום כמה שעשה, ולכן צריך גם לפרט "חטאתי עויתי פשעתי", וא"ש לשון הרמב"ם הנ"ל.

מחמת בחירת השי"ת.

ואם כן, כאשר נידון הדבר לאחר שכבר בחר השי"ת שיהיה חפץ במעשיהן של צדיקים בקיום המצוות וזהירות מן החטא, הנה כאשר עובר האדם עבירה רח"ל הרי החיות של דבר האיסור היא אסורה וקשורה בידי הטומאה, כי כן עלה ברצונו ית' שמעשי הרשעים יעלימו ויאסרו את ניצוצות הקדושה.

אמנם, הבעל תשובה מאהבה רבה, שהוא מתעורר באהבה עצומה "בכל מאוהך" – בלי גבול ולמעלה מטעם ודעת, וכל רצונו ושאיפתו היא רק להתדבק ולהתקרב ולשוב אליו ית', הנה מכיון שעבודה זו היא למעלה מכל מדידה והגבלה, כמו כן זוכה הוא להגיע ולהתקשר בהשי"ת כפי שהוא בעצמותו.

ומכיון שבעל תשובה מאהבה מתקשר בעצמות הבורא ית"ש, הנה שם אין העבירות מעלימות על האור האלקי שבתוכן, ועל כן אין הניצוץ אסור וקשור בידי הקליפות, וממילא יכול הוא להשתחרר מן הרע ולהתעלות לקדושה, ולהפוך ממצב של "זדונות" אל מעלה של "זכויות"²⁰.

הקטורת היא תמצית עבודת היום הקדוש

ומעתה יתבאר עניינה הפנימי של הקטורת דיום הכיפורים, והחידוש שיש בה ומעלתה על פני הקטורת שבכל השנה כולה, ויימצא אשר לא זו בלבד שאין הקטורת מיותרת

20) הדברים שנתבארו בפנים עמוקים הם ביותר, ולהלן תובא עוד טיפה מן הים בכיאר דבר זה:

הקב"ה בכבודו ובעצמו אינו מוגבל כלל, ואין שום מציאות, לא גשמית ולא רוחנית, שתופסת מקום לגביו. ולכן לא יתכן אצלו ית' לומר שהעבירות מעלימות לגביו ומסתירות על הניצוץ האלקי שבתוך הרע, שהרי לפניו ית' אין שום גבול והעלם. יתכן רק לומר שישנו דבר שהוא עצמו, בבחירתו החפשית בחר לשנוא אותו – העבירה. ואם כן, העבירה מצד עצמה, ללא שבחר הקב"ה בשלילתה – אינה מסתירה לגביו כלל, כי שלילתה אינה אלא מצד בחירתו ורצונו ית'.

ומכיון שהוא ית', בעל הרצון, אינו מוכרח ח"ו לרצות באופן זה דווקא ששונא את העבירות (ראה ד"ה שובה ישראל אעת"ר: "עצמות אור אין סוף אינו מוכרח ח"ו ברצונו", ולמרות ש"הרצון דמצוות הוא . . גם בפנימיות ועצמות אור אין סוף", מכל מקום "אינו מוגבל ומוכרח בהרצון"), לכן גם כאשר האדם חוטא ח"ו ונעשתה מציאות של היפך הרצון – הרי לגבי הקב"ה מצד עצמו אין הודונות מעלימים, ואינו מוכרח ח"ו שלא להתפשט ב"מקום" העבירה.

ואין הכוונה שהרצון במצוות הוא "חלש" ח"ו, ולכן מצד בחינה עליונה ו"חזקה" יותר מהרצון, הוא יכול להתגבר ולוותר על הרצון כביכול – שהרי "הרצון דמצוות הוא . . גם בפנימיות ועצמות אור אין סוף" (שובה אעת"ר שם. ספר המאמרים אעת"ר עמ' כא ואילך).

אלא, שיחד עם מה שחפץ במצוות ושונא את העבירות, הרי הוא אינו מוגבל ברצון זה. ושני הדברים קיימים יחדיו: עם היותו רוצה במצוות ואינו רוצה בעבירות, הוא עצמו אינו מוגבל ברצון זה. ולכן לא יתכן לומר שהעבירות "מעלימות" על האור האלקי, מאחר שהקב"ה אינו מוגבל כלל, ולגביו אין שום דבר מעלים. והדברים עמוקים.

ביום הכיפורים – אלא אדרבה, עניינו העיקרי והמרכזי של יום הכיפורים מתבטא בעניין הקטורת שבו, אותה קטורת הנעלית לאין שיעור מקטורת דכל השנה כולה.

דהנה, סוד עניין הקטורת הוא, כאמור, לפעול בעניינים נמוכים ונחותים ולהעלותם לקדושה, וכפי שהובא לעיל מהזהר שהיא להעביר "זיהומא וטינופא דיצר הרע". ועבודת הקטורת היא על דרך עבודת התשובה, שמהותה היא להעלות ולרומם את מי שנמצא במצב נמוך ונחות.

וכשם שבעבודת התשובה ישנם שני האופנים דתשובה מיראה ותשובה מאהבה, שהם תשובה של כל השנה כולה ותשובה דיום הכיפורים, כמו כן שונה היא עבודת הקטורת דיום הכיפורים מעבודת הקטורת של משך השנה כולה.

דבמשך השנה כולה פעולת הקטורת היא לפעול את העברת הזוהמא, באופן שדוחים ושוללים את הרע, בדוגמת פעולת תשובה מיראה, שהאדם נותר במציאותו הראשונה אלא ששולל ודוחה את הרע שבו.

אמנם, יום הכיפורים הוא זמן שבו אין שייכים ישראל לעניינים של רע, ו"לית ליה רשותא לאסטוני". והתשובה אז היא "תשובה מאהבה", שפעולתה אינה לדחות את הרע, כי אם עבודה חיובית, אהבה לה' באהבה רבה בלי גבול, ובתשובה זו הרי האדם מהפך גם את הזדונות לדבר חיובי וטוב – "זכיות".

וכן הוא גם ענין הקטורת ביום הכיפורים, שעניינה להפוך את הרע והזוהמא לעניין של קדושה וריח ניחוח לכורא ית"ש, וכפי שנתבאר למעלה. ועבודה זו היא המבטאת את שגב עבודת עיצומו של יום, שהיא תשובה מאהבה רבה ד"בכל מאודך" הבאה מיחידה שבנפש.

עבודה בלתי מוגבלת – במקום שלמעלה ממקום

והנה, אחת המעלות המיוחדות של קטורת דיום הכיפורים, אחת בשנה, היא מה שהיא מובאת אל בית קדשי הקדשים. והרי הדבר מתאים עם מהותה הפנימית של קטורת זו, היא עבודת תשובה מאהבה רבה ד"בכל מאודך":

דהנה, הדבר היחידי שהיה בקודש הקדשים הוא הארון, ואודותיו אמרו חז"ל²¹ אשר "מקום ארון אינו מן המידה" – שבית קדשי הקדשים היה רחבו עשרים אמות, והארון ארכו אמתיים וחצי, ובוה היו מוצאים דבר פלא אשר אין עין השכל יכולה לתפסו כלל: כאשר היו מורדים את רוחב קדשי הקדשים היה עולה עשרים אמות; כאשר היו מורדים את הארון היה עולה ארכו אמתיים וחצי; ואף על פי כן כאשר היו מורדים מצד הארון

(21) יומא כא, א. וראה בארוכה ובעומק בלקוטי שיחות חט"ו עמ' 186 ואילך.

עיונים

עיון ופלפול בסוגיות יום הכיפורים

בגדר מצות וידוי

קשה בדעת הרמב"ם שאפשר לצאת ידי וידוי באמירת 'חטאתי' לבד, והרי בגמרא מבואר שאמירת 'חטאתי' היא וידוי על השגגות בלבד, ויתרץ ע"פ ביאור רבינו הזקן, שמצות התשובה היא "עזיבת החטא בלבד"

ברמב"ם ה' תשובה פ"א ה"א: כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך . . . וזהו עיקרו של וידוי. והוא (כמ"ש הנו"כ) ע"פ דעת חכמים ביומא (לו, ב) דס"ל דסדר הוידוי הוא "חטאתי עויתי פשעתי" ודלא כר"מ דס"ל דהסדר הוא "עויתי פשעתי וחטאתי".

אמנם להלן (פ"ב ה"ח) כתב: הוידוי שנהגו בו כל ישראל אבל אנחנו חטאנו (כולנו) והוא עיקר הוידוי. והשמיט עווינו ופשענו. וכן פסק הטור (או"ח סי' תרו) והביאו הרמ"א בשו"ע, וכן נפסק בשו"ע הרב.

וקשה, הרי אי' ביומא שם (לדעת חכמים שם) "עוונות אלו הזדונות" "פשעים אלו המרדים" ו"חטאתם אלו השגגות", ונמצא שבאמירת חטאתי לבד מתודה רק על השגגות, ולא על הזדונות והמרדים החמורים מזה, ואיך יצא י"ח וידוי.

ונראה לומר בזה, דהנה במצות התשובה מצינו בראשונים ריבוי פרטים, וכמו שהאריך רבינו יונה בשערי תשובה (שער א' בעיקר הח' (סי"ט)). ועד"ז ברס"ג (בס' האמונות והדעות מ"ה פ"ה) ובחבור התשובה להמאירי (מאמר א' פ"ח) ומנה ג' דברים ב"יסודות התשובה" וכ' ענינים כ"עיקרי התשובה", אך ודאי עצם מצות התשובה אחד הוא (וכל הדברים שנמנו הם פרטים בהמצוה), והוא מה שהגדיר אדמו"ר הזקן באגרת התשובה פ"א (ועיין בלקו"ש ח"י עמ' 197 הע' 33 ועמ' 200 הע' 51 שדייק כן גם מלשון הרמב"ם ה' תשובה פ"ב ה"ב. שם ה"ג) ד"מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד", שלא יעשה החטא מכאן ולהבא. דשאר הפרטים בתשובה הם "יסודות" ו"עיקרים" של תשובה זו, אך התשובה עצמה היא עזיבת החטא מכאן ולהבא בלבד.

אמת זו. ואילו "עון", מלשון עיוות ועיקום (שאינו באופן ישר), פירושו, שלמטה לא נרגשת האמת כמו למעלה.

ומובן א"כ, שהענין ד"עוונותיכם היו מבדילים" יתכן גם אצל צדיקים, שהרי אפילו צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה רבה בתענוגים, הרי בהיותו למטה בגוף גשמי אינו מרגיש אלקות באותו אופן ממש כמו שהי' למעלה, כיון שהגוף אינו יכול לסבול הרגשה זו (ראה תניא פל"ז), וגם לאחר כל עבודתו נשאר הוא איזה מציאות בפני עצמו "יש מי שהוא אוהב" (תו"א ויקהל (בהוספות) קיד, ד. ובכ"מ) - שזהו "עיוות" מהדיעה למעלה, ש"אין עוד מלבדו".

ועפ"ז יובן גם מה שדווקא לאחר יום כיפור הוא זמן התשובה:

התשובה דעשי"ת היא על ענינים של פועל, ועד"ז - אף שבאופן "דק" יותר - הוא בצדיקים; אמנם התשובה שלאחרי יוהכ"פ ענינה הוא לפעול שיהי' "ישר יחזו פנימו", למטה כמו למעלה.

כי, אפילו צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה רבה בתענוגים, כאשר מתבונן במעמדו ומצבו ומגיע למסקנא שאין לו על מה לשוב בתשובה, להיותו צדיק גמור שכל עניניו הם בשלימות - הרי על זה גופא צריך לשוב בתשובה, כי, זה גופא שנרגש אצלו מעמד ומצב של שלימות הוא ענין של העלם והסתר על אלקות, שהרי אין שלם אלא הקב"ה, וא"כ, כל זמן שהוא "מציאות", ישנו כותל המפסיק, ואין הקב"ה שורה אלא במאנין תבירין דוקא (זח"ב ריח, א. ועוד).

ולכן, ככל שתגדל מעלתו, צריך לשוב בתשובה ולהיות בתנועה של לב נשבר, שע"ז נעשה כלי לאלקות.

ונמצא, שדווקא לאחר יום כיפור צריך לשוב בתשובה על כך שנרגש אצלו שהוא שלם בניגוד להאמת שאין שלם אלא הקב"ה.

ולכותל היה עולה עשר אמות בכל צד, והארון לא תפס מקום כלל!

וזהו ענין שלמעלה מגדרי השכל לגמרי: יש ומראה השי"ת פלא למעלה מן הטבע לגמרי, שאזי אין מקום לגדרי הטבע כלל שהשי"ת משדרם ומבטלם. אך כאן היה עירוב פלאי וניסי של גבול ובלי גבול יחדיו, שמחד - הארון ובית קדשי הקדשים המה מוגבלים במידה נכונה דווקא, ורק אז כשרים הם, ומאידך - הארון המדוד במידה לא תפס מקום בתוך קודש הקדשים המדוד גם הוא במידה גשמית.

וחיבור ועירוב זה שבין גבול לבלי גבול, הרי הוא רק בכח עצמותו ומהותו של הבורא ית"ש, נושא הפכים אשר אינו מוגבל במאומה.

ועל כן הובאה הקטורת דיום הכיפורים לקודש הקדשים דווקא, כי זה הוא גם תוכנה של עבודת התשובה מאהבה של יום הקדוש, שהאדם מתעורר באהבה בלתי מוגבלת כלל, "בכל מאודך", ועל ידי עבודה זו מעורר הוא את עצמות הבורא ית"ש, אשר מצדו הוא אינו מוגבל כלל ומהפך לו הזדונות לזכיות.

סוד "מעלה עשן"

ועל פי האמור, יש לבאר וליתן טעם בדין מיוחד שמצינו ברמב"ם²² בקטורת דיום הכיפורים, מה שאין כן בקטורת דשאר ימות השנה:

כתב הרמב"ם: "חיסר מן הקטורת . . מעלה עשן - חייב מיתה עליה שנאמר ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת", ובנושאי כלי הרמב"ם²³ נתבאר אשר דין זה מיוחד הוא ליום הכיפורים, אבל במשך ימות השנה אם חיסר מעלה עשן אינו חייב מיתה.

ועל פי האמור בסוד ענין הקטורת דיום הכיפורים ודכל השנה כולה, מובן אשר ענין ד"מעלה עשן" נחוץ הוא במיוחד בעיקר ביום הכיפורים:

במשך השנה כולה, שהקטורת רק מעבירה את הזוהמא ושוללת את הרע, אין מודגש כל כך ענין העליה שנפעל על ידי הקטורת.

אך ביום הכיפורים, זמנה של תשובה מאהבה רבה ד"בכל מאודך", הנה אז מתהפכים הזדונות לזכיות, ומתעלים ענייני הזוהמא ומתהפכים לטוב וקדושה, ועל כן אז "מעלה עשן" הוא לעיכובא, כי זהו כל עניינה של הקטורת - להעלות ולרומם את הנחות ושפל למעלה מעלה עד לבלי גבול, ובדוגמת זה צריך להיות ענן הקטורת עולה מלמטה למעלה דווקא, שהוא על ידי ה"מעלה עשן".

(22) הלכות עבודת יום הכיפורים פ"ה הכ"ה.

(23) ראה משנה למלך הלכות כלי המקדש פ"ב ה"ג. מראה הפנים לירושלמי יומא פ"ד ה"ה. ודלא כדעת ר' אלחנן בתו"י ליימא נג, א ד"ה ותיפוק. וראה בית יוסף או"ח סקל"ג ד"ה "וכתב רבנו". וראה מנחת חינוך מצוה קג.

שואלין ודורשין

עיונים וביאורים בעניני יום הכיפורים

מדוע נקרא יום הכיפורים "יום שנתחייב בחמש תפלות"?

מצינו שיום הכיפורים נקרא "יום שנתחייב בארבע תפלות" (שבת כד, ב), וזהו אם לא מונים את תפילת הלילה, ואם כוללים גם תפילת הלילה הרי זה נקרא "יום שנתחייב בחמש תפלות" (לקו"ת ס"פ פנחס).

ולכאורה תמוה, הרי במשך המעט-לעת דיום הכיפורים – ישנם שעות הלילה שנתחייבו בתפילה אחת בלבד, תפלת ערבית; שעות הבוקר שנתחייבו בתפילה אחת בלבד, תפילת שחרית; השעות שלאחרי חצות היום שנתחייבו רק בתפילת מוסף ומנחה, ועד לסוף היום שנתחייב רק בתפילת נעילה.

כלומר, לא זו בלבד שהחייב דחמש התפילות הוא באופן שיכולים לצאת ידי חובת התפילות בשעות נפרדות, אלא החייב הוא מלכתחילה באופן שיש שעות קבועות שמויחדות לכל תפילה, כך שהשעות שנתחייבו בתפילת ערבית אינן חייבות – ואדרבה, אפורות – בתפילות שלאחרי זה, וכן השעות שנתחייבו בתפילת שחרית אסור להיות בהן מענין תפילת ערבית, מוסף, מנחה ונעילה, ועד"ז בנוגע לשאר תפילות היום.

וא"כ, איך נקרא יום הכיפורים "יום שנתחייב בחמש תפלות", והיינו, שכל כ"ד שעות היום יש בהם החייב דחמש תפילות, בעוד שלכאורה אין הדבר כך?!

ויובן זה בדרך הפנימיות:

על התפילה אמרו חז"ל ש"עבודה שהיא בלב . . . זו תפלה" (תענית כ, סע"א). והיינו, שענין התפילה הוא שפיכת הנפש לפני ה', כמ"ש "ואשפוך את נפשי לפני ה'" (שמואל א א, טו). ועל התפילה אמרו שהיא בבחינת "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" (ויצא כח, יב), ש"ע"י התפילה הנשמה מתעלית להתחבר ולהתדבק בהקב"ה (ראה זהר ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. תקו"ז תמ"ה פג, א).

והנה, "חמשה שמות נקראו לה [לנשמה], נפש רוח נשמה חי' יחידה" (ב"ר פי"ד, ט), ובזה יש חילוק בין כל ימות השנה ליום הכיפורים, איזה "שם" ו"בחינה" שבנשמה עולה ומתחבר לה' ע"י התפילה.

אוצרות המועדים

כל ההתקשרות עם אלקות, כי, הענין ד"מרום וקדוש אשכונ" הוא "את דכא ושפל רוח" דוקא.

וע"ד מה שמצינו שגם כאשר העבודה היא "בכל לבבך ובכל נפשך", אלא שחסרה העבודה ד"בכל מאדך", הרי זה נקרא "אין עושין רצונו של מקום" (ראה חדא"ג מהרש"א לברכות לה, ב), משא"כ כשישנו הענין דמסירת נפש ו"בכל מאדך" – כל אחד לפי מהותו – הרי גם בשעה שענין זה מתבטא באופנים נמוכים, הרי זה נקרא כבר "עושין רצונו של מקום", ועי"ז נעשה "ועמדו זרים ורעו צאנכם" (ברכות שס), שאפילו "זרים" מסייעים לעבודתם של ישראל.

לשוב בתשובה על כך שאין לו על מה לשוב בתשובה

סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר (מוהרי"ץ) נ"ע (ראה סה"ש תרפ"ט עמ' 25, וש"נ), שפעם נכנס אל אביו כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע במוצאי יוה"כ"פ, ושאלו: ומה עתה? והשיב לו: "איצטער דאָרף מען ערשט תשובה טאָן" (עתה ביחוד צריך לעשות תשובה).

ולכאורה תמוה ביותר, הרי מדובר אודות צדיק ומנהיג בישראל, כפי שהשלים את כללות העבודה דעשיית עד לנעילה דיוה"כ"פ, ואיך יתכן שדווקא אז צריכים לשוב בתשובה?!

ויש לומר הביאור בזה:

כתיב "עוונתיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם" (ישעי' נט, ב), שהעוונות מבדילים בין נשמות ישראל לבין הקב"ה כביכול (וכמבואר באגה"ת פ"ה).

והנה, מ"ש "עוונותיכם היו מבדילים" אין הכוונה רק לעבירות בפועל ממש דוקא, אלא כמו שפירשו בספרי חסידות (ראה 'המשך' תער"ב ח"ב ע' א"לט. ועוד) ש"עון" הוא מלשון עיוות ועיקום, שאינו באופן ישר.

והענין בזה:

פירוש "ישר", כמו שכתוב בתהלים "ישר יחזו פנימו" (תהלים יא, ז), מבואר בספרי חסידות (לקו"ת פ' ראה כג, ד ואילך. ובכ"מ) שפירושו שלמטה הוא כמו למעלה בשוה. והיינו, כשם שלמעלה, בעולמות הרוחניים מובן וברור שאין שום מציאות מלבד הקב"ה, "אין עוד מלבדו", הרי דרך ה"ישר" היא, שגם בעולם הזה כאן למטה צריכה להיות נרגשת

וזהו פירוש המענה "איצטער דארף מען ערשט תשובה טאָן", שלמחרת יום הכיפורים צריך ביחוד לעשות תשובה:

ביום כיפור - עיצומו של יום מכפר (ראה רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג), והקב"ה מוחל על כל העבירות, ועוד זאת, שביוהכ"פ מאוחדים בני"י עם הקב"ה, "ישראל ומלכא בלחודוהי" (ראה זהר ח"א סד, א-ב, רח, ב. ח"ג לב, א. קד, ב), כך שכל מציאותם היא אלקות.

יכולים איפוא לחשוב, מהו הצורך בעבודה דמסירת נפש - כאשר כל מציאותם של בני"י היא אלקות?

אלא, מכיון שהענין האמתי של תשובה הוא "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", מסירת נפש שלמעלה מהטעם והדעת, ועבודה זו אין לה גבול וסוף, שהרי, כנ"ל כשעולים מחיל אל חיל בעבודת ה', הרי מה שבתחילה היה למעלה מהבנה ודעת - הרי ע"י יגיעה באים להבנה, ואז עבודת התשובה "ברעותא דלבא" היא בדברים נעלים יותר. הרי שקודם לכן, ביום הכיפורים, לא היו יכולים לעסוק בתשובה היותר נעלית, כיון שאחזו עדיין בענינים נמוכים; אבל עכשיו, לאחר יוהכ"פ, צריך לעסוק בתשובה נעלית יותר, ולעבוד באופן שלמעלה מן הטעם והדעת.

ומזה צריך ללמוד הוראה חשובה בעבודת האדם לקונו, ובשני קצוות. שהרי, בהענין דרעותא דלבא ומסירת נפש שלמעלה מטעם ודעת, ישנם אופנים שונים - נעלים ונמוכים:

מסירת נפש משמעותה מסירת הרצון (ראה תו"א מקץ לו, ב), היינו, למסור את הרצון האישי. וע"פ דברי הגמרא "מה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא" (ב"ק סה, א), נמצא שבכל כפיפה שיהודי מכופף את עצמו בשביל הקב"ה, אפילו בתנועה קלה - "קטלא פלגא" - נעשה ענין של מסירת נפש. וא"כ, גם כאשר נמצאים במצב ירוד צריך לידע שכל שבירה וכפיפה שאדם שובר ומכופף את עצמו בשביל הקב"ה, נחשבת למסירת נפש, כי, "קטלא פלגא" נחשב כמו "קטלא כולה".

ולאידך גיסא, גם מי שהוא גדול שבגדולים, לא מספיקה עבורו העבודה שע"פ טעם ודעת, אלא גם אצלו צריך להיות ענין של כפיפה מתוך מסירת נפש, כמ"ש בספרי חסידות פירוש הכתוב "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח" (ישעי' נז, טו), ש"מרום וקדוש" שוכן דווקא אצל "דכא ושפל רוח", הכופף ומבטל שכלו בפני הקב"ה (ראה 'המשך' תרס"ו עמ' תלט. ועוד).

ואין לו לטעון, הרי להיותו 'גדול שבגדולים' הרי הוא פועל ע"י הטעם ודעת שלו לא פחות מפעולתו של אחר ע"י מסירת נפש, וא"כ מדוע לא מספיקה עבורו העבודה שע"פ טעם ודעת? אלא מקרא מלא דבר הכתוב, שהעבודה צריכה להיות "בכל מאדך", שפירושו "מאוד" שלך (ראה תו"א מקץ לט, ד. ובכ"מ), והיינו שלא די בזה שאצל האחר נחשבת עבודה זו "בכל מאדך", אלא כל זמן שהאדם עובד בטעם ודעת שלו אין זה נחשב "בכל מאדך". ואין זה חיסרון של פרט מסוים, הפרט דמסירת נפש, אלא חסרה

בכל ימות השנה התפילה היא בחיצוניות הנשמה, ורק אצל יחידי סגולה התפילה היא "עד מיצוי הנפש" כלשון הספרי (ואתחנן ו, ה), דהיינו מיצוי הנפש כו"ה, כל "חמשה השמות" - עד לבחינה החמישית היא "יחידה". אבל ביום הכיפורים - תפילתו של כל אחד מישראל היא בכל חמשת חלקי הנשמה, מ"נפש" עד "יחידה".

וכפירוש כ"ק אדמו"ר הזקן על דברי הגמרא "נאמר כה' אלקינו בכל קראנו אליו, והכתיב דרשו ה' בהמצאו, התם ביחיד הכא בצבור, ביחיד אימת . . . אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליום הכיפורים" (ר"ה יח, א), ש"ביחיד" היינו "בחינת תשובה דיחידה" (חנה אריאל פ' האזינו (מד, ב). וראה גם לקו"ת תבוא מג, סע"ד). שבעשרה ימים אלו הרי התשובה היא עד לבחינה החמישית שבנשמה - בחינת היחידה'.

וביותר מודגש זה ביום העשירי מ"עשרה ימים" אלו, יום הכיפורים, שבו הוא עיקר הכפרה, כמ"ש "כי ביום הזה יכפר עליכם גו' לפני ה' תטהרו" (אחרי טז, ל), ובספרי חסידות (ראה לקו"ת אחרי כו, ג. כח, ד. ובכ"מ) פירשו "לפני ה' תטהרו", שבני ישראל מתעלים ביום זה לדרגא שלמעלה משם הוי" - "לפני הוי"י", דרגא שלמעלה משמות, וכלשון הזהר הקדוש "דלא אתרמיז בשום אות וקוצא" (ראה זח"ג יא, א. רנו, ב. לקו"ת פנחס פ, ב). ומובן, שכדי לבוא לבחינה זו - צריכה התפילה להיות מבחינת היחידה שבנפש.

וזהו שיום הכיפורים נקרא "יום שנתחייב בחמש תפלות" (או לאחר שישלמה עבודת הלילה "יום שנתחייב בארבע תפלות") - שהתפילה ביום הכיפורים היא בכל חמש המדרגות דנפש רוח נשמה חי' יחידה.

וחיוב התפילה מבחינת היחידה הוא לא רק בנוגע לתפילת נעילה, שהיא התפילה החמישית, אלא גם בתפילה הראשונה, תפילת ערבית. כשם שהכפרה ש"מלפני הוי"י" היא ברגע הראשון של היום, כדברי הגמרא "מצות וידוי ערב יוה"כ עם חשכה" (יומא פו, ב), ולולי החשש "שמא אירע לו דבר עבירה אחר הוידוי של ערבית", לא הי' צריך לחזור ולהתוודות (ראה שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סתר"ז ס"א וש"נ).

ונמצא, שבפ' תפילה ביום זה היא תפילה של "יום שנתחייב בחמש תפלות", שלכן צריכה תפילה זו להיות בכל חמשת חלקי הנשמה, מנפש עד יחידה.

מדוע "יונה" הוא לשון "אונאה"?

בקריאת התורה של מנחת יום הכיפורים מפטירין ביונה, ובשולחן ערוך אדמו"ר הזקן (או"ח סתרכ"ב ס"ד) מביא על זה שני טעמים: א. "לפי שיש בו כח התשובה" (כ"י שם ד"ה וקורין. לבוש שם ס"ב). ב. "שאינ יכולין לברוח מאת פני הקב"ה" (אבודרהם סדר תפלת יוה"כ. אלי' זוטא שם סק"ב).

ויש לבאר תוכן ענין זה בפנימיות הענינים, והקשר בין זה ל"יונה" דווקא:

איתא בזהר (ח"ב קצט, א) ש"יונה בן אמיתי" קאי על הנשמה, מלשון "לא תנו איש את עמיתו" (בהר כה, ז). כלומר, שבירידת הנשמה בגוף, הנה מצד הריחוק וההפכיות דנשמה וגוף, שהנשמה היא תכלית הרוחניות, והיא יורדת לעולם שהוא גשמי וחומרי – ההיפך בתכלית מרוחניות, צריכים לראות שהגוף לא ירמה, חס ושלום, את הנשמה; אדרבה – הנשמה צריכה לרמות את הגוף, דהיינו, שהנשמה תרמה את הגשמיות ותעשה ממנה מכוון ומדור לשבתו יתברך.

ונמצא שענינו הפנימי של יונה הוא שמבלי הבט על הירידה שבגשמיות, ישנו הכח להעלותה למעלה יותר מקודם לכן, ולפעול את ענין ה"יונה" – מלשון אונאה – לרמות את הגשם ולעשות מגשמיות העולם גופא דירה לו יתברך.

ענין זה הוא גם ענינו של יונה ונבואתו – בפשטות הענינים:

ענינו של יונה בן אמיתי הי' – ללמד תשובה את העם, ולא רק שיתחרטו על עוונותיהם, אלא כדאיתא בגמרא (תענית טז, א) בפירוש הכתוב "וישובו גו' ומן החמס אשר בכפיהם" (יונה ג, ח), "אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו" – שגם לאחרי שעשו פעולה שעל ידה מתבטל חיוב השבת הגזילה (ראה גיטין נה, א (במשנה)), מ"מ, התנהגו לפנים משורת הדין להחזיר הגזילה.

וענין זה פעל יונה גם אצל אומות העולם, ומזה גופא מוכח שכן היתה פעולתו גם על בני ישראל.

וזהו עומק הטעם שמפטירין ביונה במנחת יוהכ"פ – לפי שיש בו כח התשובה ושאיין יכולין לברוח מאת פני הקב"ה:

ענינו של יום הכיפורים הוא – "ביום חתונתו וביום שמחת לבו" (שה"ש ג, יא. וראה תענית כו, ב במשנה ורש"י שם), דהיינו שהוא יום שמחה, כיון שבו נאמר "סלחתי כדברך" (שלח יד, כ), שהאדם נפטר מכל הענינים הבלתי רצויים, ויוצא לעבוד עבודתו בכל השנה כולה בכחות חדשים – להעלות את העולם "ולרמות" את הגשמיות להפכו להיות דירה לו ית'.

ונתינת הכח לזה – משני הענינים האמורים:

לכל לראש – צריך אדם לדעת ש"איין יכולין לברוח מאת פני הקב"ה", וכמ"ש "אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך" (תהלים קלט, ח), היינו, שבכל מקום שהוא – הן ב"שמים" והן ב"שואל" – נמצא הקב"ה, ובמילא, איין הגשמיות יכולה לברוח ולהינתק מהרוחניות.

אלא שעל כך נשאלת השאלה: איזו שייכות יש לו עם רוחניות? ! והמענה לזה – "שיש בו כח התשובה":

אדמו"ר הזקן (לקו"ת ר"פ האוינו) פירש לשון תשובה שהוא מלשון "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" (קהלת יב, ז), והיינו, שע"י עבודה זו שבה הנשמה למקורה. ומכיון שבעת עבודה זו קשורה הנשמה בגוף ומתפעלת ממקרי הגוף (ראה תניא פמ"ב), הרי כשהנשמה מתעוררת בתנועה ד"תשוב אל האלקים", לוקחת היא עמה גם את הגוף. ו"אפילו רשע גמור" אם "הרהר תשובה בדעתו" הרי הוא נעשה "צדיק גמור" (קידושין מט, ב. וראה אור זרוע סק"ב) "בשעתא חדא וברגעא חדא" (זח"א קכט, סע"א), ומכאן ואילך עובד הוא עבודתו כפי שהקב"ה רוצה שיעבדוהו בעולם הזה, לעשות כאן דירה לו ית'.

וזהו שמפטירין ביונה במנחת יוהכ"פ – שלאחר קבלת הסליחה והכפרה ביוהכ"פ, הרי שני ענינים אלו הם נתינת כח לעבודת התורה והמצוות על כל השנה כולה, לעבוד בעבודתו של יונה, לרמות את הגשמיות ולהפכה לקדושה.

איך יתכן שדווקא לאחרי יום כיפור צריך לשוב בתשובה?

סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר (מוהרי"ץ) נ"ע (ראה סה"ש תרפ"ט ריש עמ' 25. וש"נ), שפעם למחרת יוהכ"פ נכנס אל אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ושאל: אבא, ומה עתה? וענה לו אביו: "איצטער דארף מען ערשט תשובה טאָן" (עכשיו צריכים ביחוד לעשות תשובה).

ולכאורה תמוה, הרי יום הכיפורים הוא יום התשובה, ובוודאי נתקבלה התשובה אצל הקב"ה שהוא "סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון", וכפי שמצינו במשנה (כריתות פ"ו מ"ג) ש"אמרו עליו על בבא בן בוטא שהי' מתנדב אשם תלוי בכל יום חוץ מאחר יום כיפורים יום אחד", כיון שעדיין לא שייך ענין של חטא, וא"כ איך יתכן לומר שדווקא למחרת יום הכיפורים צריכים ביחוד לעשות תשובה?

ויש לבאר זה ע"פ המבואר בספרי חסידות (ראה לקו"ת ר"פ האוינו, ובכ"מ) שבתשובה ישנם שני ענינים: א. תשובה כפשוטה, על חטא ועון. ב. ענינה הפנימי של תשובה – "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה". וכיון ש"האלקים אשר נתנה" איין לו סוף וגבול ח"ו, הרי גם העבודה ד"הרוח תשוב אל האלקים" איין לה גבול וסוף.

ובכללות, עבודת התשובה בענינה הפנימי "והרוח תשוב אל האלקים" היא העבודה ב"רעותא דליבא" – תשוקה מעומק הלב, ומסירת הנפש לה' באופן שלמעלה מטעם ודעת. ועבודה זו איין לה גבול וסוף, שהרי כשעולים מחיל אל חיל בעבודת ה', הרי מה שבתחילה הי' למעלה מהבנה והדעת – הרי ע"י גיעה באים להבנה, ואז העבודה ב"רעותא דליבא" שלמעלה מן הדעת היא בדברים נעלית יותר, וכן הלאה, עד איין סוף.